

Eino Karhu

”Pienkirjallisuus” yleishistoriallisissa kehyksissä

1

Näiden mietteiden paperillepanon on tehnyt tarpeelliseksi käytäntö, elävä elämä: aikamme vaatii tarkastelemaan uudella tavalla paikallisen kirjallisuutemme nykyistä ja historiallista läpileikkauksua.

Yhteiskunnassamme käynnissä oleva kriittinen itsefilitys- ja uudistusprosessi ulottuu myös tieteen, mm. kirjallisuustieteen alalle. Siinä on havaittavissa olennaisia muutoksia, jotka edistävät todellisen asiointilan selville saantia ja eteenpäinmenoa. On ollut enemmän kuin riittämiin hyväaikeista vaihteloa, itsepetosta ja pakollisen nöyristelevää mukautumista suhdanteisiin. Nykyisissä keskusteluissa pyritäänkin kohottamaan tieteen etiikan, tinkimättömän objektiivisuuden ja koko tutkimuskulttuurin merkitystä. Lyhyesti sanoen on tullut aika ottaa oppia menneisyyden virheistä, jotta yhteiskuntatieteet ennen kaikkea pääsisivät jälleen kuniaan.

Perustavanlaatuista keskustelua mm. kirjallisuudentutkimuksen ja kirjallisuusarvostelun tilasta käydään luonnollisesti keskustelehdistön palstoilla alkaen laajalevikkisistä julkaisuista aina solideihin akateemisiin aikakauslehtiin asti. Poleemiset artikkelit ovat nykyään mielenkiintoisia, niitä seuraa laaja lukijakunta kautta maan, vaikka paikallisissa aikakauslehdissä ne eivät olekaan toistaiseksi herättäneet tuntuva vastakaikua.

Aionkin ottaa puheeksi menneisyyden opetukset paikallisen kokemuksemme

pohjalta. Aluksi esitän joitakin piirteitä omista korkeakouluopinnoistani. Ne ilmentävät kirjallisuus- ja kielitieteen silloista tilaa ja siinä vallinnutta ilma-
piiriä.

Minun ikäluokkani edustajat opiskelivat korkeakouluissa ja lisensiaattiseminaarissa ensimmäisellä sodanjälkeisellä vuosikymmenellä, se oli monessa suhteessa hyvin vaikeata aikaa. Varsinkin ensimmäisenä sodanjälkeisenä vuotena toimeentulo pani opiskelijat niin ankaralle koetukselle, etteivät sitä aina kestäneet entiset kovia kokeneet rintamamiehettäkin. Jollei ollut muita toimeentulolähteitä, niin pelkät opiskelijan elintarvikenormit saattoivat johtaa nälkätautiin. Muutamat katsoivat parhaakseen lähteä ansiotöihin ja jättää sikseen opintonsa Petroskoin (siihen aikaan Karjalais-Suomalaisessa) yliopistossa, johon minä pääsin syksyllä 1946.

Silloin oltiin vielä nuoria, sodassa saavutetun voiton riemu ei ollut hälventynyt, mieltä lämmitti kiitollisuudentunne, sillä olihan onni suosinut meitä ja jätännyt henkiin. Vain ani harvat silloisista nuorista olivat palanneet sodasta vahingoittumattomina. Sodanjälkeisissä korkeakouluissa oli harvaksen miesopiskelijoita, nekin enimmäkseen haavoittuneita ja rampoja.

Vaikka opiskelijat elivätkin ahtaissa oloissa, yliopisto tarjosi silti minunlaisilleni ensimmäisen kosketuksen sivistyselämään. Opinjan oli suuri, sodan aikana ihmiset olivat nälkiintyneet ja kaipasivat paitsi leipää myös tietoja ja henkistä elämää. Useimmat olivat tulleet korkeakouluun ilman mitään esivalmennusta, ilman riittävää lukeneisuutta ja jopa oikeinkirjoitustaitoa. Muistan miten kaikissa tiedekunnissa pidettiin sanelu, jonka jälkeen jouduttiin järjestämään yleinen oikeinkirjoituksen opetus.

Vaikeuksia tuotti myös opettajien puute, mm. vasta perustetussa suomalais-ugrilaisessa laitoksessa. Kaikki luennoijat eivät olleet alansa erikoistuntijoita. Muutamat luentoaineet jäivät opettajien puutteen vuoksi kuulematta, siksi ensimmäiset sodanjälkeisen suomalais-ugrilaisen laitoksen opiskelijat valmistuivat yliopis-

tosta neljässä vuodessa viiden vuoden asemesta.

Kaikkea tuota pidettiin siihen aikaan kasvun vaikeuksista johtuvana, ja Petroskoi sai apua Leningradista ym. kaupungista. Nuorempia opettajia saapui Petroskoihin vakituiseen työhön, nimekkäämmät luennoijat kävivät vain pitämässä alansa luentokursseja. Luennoijien joukossa oli joitakin todella lahjakkaita tiedemiehiä ja pedagogeja. Mainitsen kolme huomattavinta, joiden luentoja minulla oli onni kuunnella ja joiden tutkimuksia pidän arvokkaina nykyäänkin. Neuvostoliiton Tiedekatemian kirjeenvaihtajajäsen, tunnettu kielitieteilijä, suomalais-ugrilaisen kielten tutkija Dmitri Bubrih perusti sekä Leningradiin että Petroskoin yliopistoon suomalais-ugrilaisen laitoksen. Naum Berkovski kävi Leningradista Petroskoissa luennoimassa ulkomaiden kirjallisuutta. Petroskoissa aloitti työnsä nuori oppinut Eliazar Meletinski, nykyään mytologian, kansanrunouden ja maailman kirjallisuuden tutkimuksen alalla tunnustusta saanut asiantuntija, jonka tutkimuskenttä on miltei maailmanlaajuinen.

Yleinen sivistystaso, laaja tietopiiri, monien kielten tuntemus ja erinomainen muisti, joka auttoi suunnistautumaan runsaassa aineistossa, korottivat nuo oppineet pedagogit meidän, silloisten opiskelijoiden silmissä tavoittamattomiin korkeuksiin. Samalla nuo opettajat olivat meille elävänä esikuvana ja osoituksena siitä, että todellinen filologinen koulutus on jotain hyvin vakavaa, etteikä tiedekuntamme ollut suinkaan vain laitos, johon pääsi ilman kilpailua ja josta valmistuttiin päästäkseen naimisiin tai saadakseen mukiinmenevän viran, vaikkapa ammattiyhdistysliikkeessä.

Niinä vuosina vallinneessa ilmapiirissä kaikki nuo lahjakkaat henkilöt kohtasivat kuitenkin melkoisia vastoinkäymisiä sekä työssään että elämässä taipaleella. Lahjakkuudet erottuivat ympäristöstään ja joutuivat kaikkien silmätikuksi. Epäsuotuisten olosuhteiden vallitessa heitä ei ihailtu, vaan kadehdittiin ja epäiltiin, heitä vastaan hyökkäiltiin avoimesti ja esitettiin perusteettomia syytöksiä.

Nykyään kun yksilönpalvonnan kaudes-

ta tulee ilmi yhä uusia tosiasioita ja kun monet silloiset ilmiöt arvioidaan uudelleen yhä päättävämmin (sellaiset käyttöön otetut termit kuin »berijalaisuus», »ždanovilaisuus» ja »lysenkolaisuus» kuvastavat sinänsä yhteiskunnan tuomitsevaa asennoitumista yksilönpalvonnan aikoihin), meidän on helpompi ymmärtää sodanjälkeisiä tapahtumia. Siihen aikaan moniin asioihin suhtauduttiin toisella tavalla, monet seikat jäivät käsittämättömiksi. Joukkokokoukset, joissa hyväksyttiin tai tuomittiin jotkin ilmiöt, eivät antaneet selvää käsitystä itse asioista, eikä opiskelijoilla riittänyt kiinnostustakaan kaikkien asioiden selvittelyyn. Silti ajattelevainen ihminen pani tahtomattaankin merkille, että asiat olivat pahasti vinossa. Sellaisen tilanteen vallitessa toiset sulkeutuivat itseensä, toiset opiskelijat ja jopa opettajatkin äityivät kiihkeiksi suunsoittajiksi. Kun joku opettaja ei osannut vastata epäröivän opiskelijan kysymykseen, hän saattoi tukkia opiskelijan suun loukkaavalla poliittisella vihjauksella, minkä jälkeen ei enää tehnyt mieli kysellä mitään. Epäröintiä, itsenäistä ajattelua ja pyrkimystä saada selville jonkin asian olemus ei lainkaan kannustettu, vaan vieläpä estettiin.

Todellista sivistyneisyyttä vahingoitti pahasti hillitön kritisointi ja klassisen perinteen moukkamainen väheksyntä. Tässä yksi esimerkki. Yhteiskuntafilosofisten ja filologisten aineiden luennoijilla oli tapana moittia loputtomiin Hegeliä, jopa tämän estetiikkaakin. Kun opiskelija meni pyytämään kirjastosta Hegelin teosta, häneltä saatettiin kysyä: »Mihin te sitä tarvitsette?» Eikä hän saanut sitä käsiinsä. Komentelu- ja kieltomenetelmin opetettiin haukkumaan lukematta ja ylistelemään harkitsematta. Noin meneteltiin paitsi Hegelin ja muiden länsimaisten kuuluisuuksien myös monien venäläisten ajattelijoiden, kirjailijoiden ja yleismaailmallisesti tunnettujen tiedemiesten suhteen. Julkisesti haukuttiin Dostojevskin »Paholaisia», vaikka romaania ei ollut saatavissakaan; murhaavasti arvosteltiin Aleksandr Veselovskin teoksia, jotka muuten aiotaan julkaista uudelleen vasta nyt. Usein asiantuntijoillakaan ei ollut mah-

dollisuutta saada käsiinsä kaikkia tutkimusaineistoja, ei edes neuvostovallan aikaisia kirjoja tai aikakausjulkaisuja, täytyi arvostella lukematta. Marietta Tšudakova on kuvannut seuraavasti 20-luvun neuvostokirjallisuuden tutkimuksen alalla hyljättäin vallinnutta ja osittain vielä nykyäänkin vallitsevaa asiantilaa: »Kirjoitetaan diplomitoita ja väitöskirjoja teoksista, joita ei ole luettu, ja arvostellaan albumeja ja aikakauslehtiä, joita ei ole edes nähty. Kustantamossa huomautetaan, että te viittaatte siihen, mitä kukaan ei kuitenkaan saa luettavakseen.» (Voprosy literary, 1987/9, s. 19.)

1950-luvun jälkipuoliskolla onnistuin ensi kerran ostamaan Leningradista Hegelin »Estetiikan luennot» (saksankielinen laitos, DDR). Tutkiessani niitä kykyjeni mukaan en tahtonut tointua hämmästyksestäni. Suunnilleen samoihin aikoihin eräässä arvovaltaisessa neuvottelukokouksessa, joka pidettiin Moskovassa, tunnettu neuvostoliittolainen kirjallisuudentutkija lausui mieleeni painuneet sanat: »Me olemme pitkän aikaa haukkuneet Hegeliä ääneen, mutta salaa olemme varastelleet hänen ajatuksiaan.» Ja jatkoi kerrassaan jyrkkään sävyyn: »Jos toiseen vaakakuppiin asetetaan koko esimarxilainen materialistinen estetiikka ja toiseen Hegel yksinään, osoittautuu Hegel painavammaksi.» Poleemisesta jyrkyydestään huolimatta sanonta pitää paikkansa. Onhan tunnettua, miten marxismen klassikot ihailivat Hegelin estetiikan harvinaisen rikkaasta sisältöä.

Nykyään pahoitellaan väliin sitä, että filologiamme ja yleensä humanistiset tieteet ovat luopuneet joistakin tärkeistä klassisista perinteistä, entisen humanistisen sivistyksen parhaista puolista, ja todetaan että tuo perinteiden jyrkkä ja häikäilemätön hylkääminen tapahtui nimenomaan sodanjälkeisellä vuosikymmenellä. Ei katsota lainkaan paheksuttavaksi esim. sitä, että filologian ammattimiehet (nimekkäätkään!) eivät hallitse ainuttakaan vierasta kieltä, vaikka pelkästään tämä seikka eristää tutkijan yleismaailmallisen tieteen kehityksestä. Äänekäs kamppailu kosmopolitismia ja »ulkomaisen ajattelutavan nöyrää kunnioi-

tusta» vastaan johti siihen, että vieraiden kielten taitamattomuutta pidettiin miltei patrioottisena hyveenä. Neuvostoliittolaisten filologien joukossa on tietysti erinomaisia polyglotteja, joihin vertaamalla vain voidaankin arvioida filologisen kulttuurin yleistilaa.

Kielten opetuksessa yliopistoissa sopisi ottaa esimerkkiä naapurimaamme käytännöstä. Käydessäni tieteellisillä komennusmatkoilla Suomessa ja työskennellessäni sikäläisten yliopistojen kirjastoissa olen kiinnittänyt huomiota mm. seuraaviin seikkoihin. Suuri määrä tärkeimmillä maailmankielillä julkaistuja kirjoja ja aikakauslehtiä oli sijoitettu avokokoelmina kaikkien ulottuville. Julkaisun minkä hyvänsä sai ottaa lukeakseen ja tarpeen vaatiessa sai tehdä valokopion heti paikalla. Tuskin on syytä todistella, että tuollainen järjestys auttaa opiskelijoita ja opettajia tutustumaan jatkuvasti ulkomaiden tieteellisiin ja kaunokirjallisiin uutuuksiin ja ylläpitää kieliharrastusta. Siksi suomalaisen lukeneiston ja varsinkin filologien keskuudessa neljän tai viiden kielen hallinta ei ole lainkaan harvinaista. Suomalaisten tiheät ulkomaanmatkat tekevät puolestaan kielten tuntemuksen välttämättömäksi.

Lisensiaattiseminaariin päästyäni ja tutkimusalan valittuani jouduin tosissani ratkomaan myös kieliongelmaa. Suomi on kaksikielinen maa, sen kulttuuriin on vaikea perehtyä, ellei hallitse sekä suomea että ruotsia. Ruotsin kielen omaksumisessa (opin lukemaan vapaasti, mutta en puhumaan, sillä puhetaito edellyttää käytännön harjoitusta) minua auttoi kotitalainen (pääasiassa myös passiivinen) englannin ja saksan taito, koska ne kaikki ovat germaanisia sukukieliä.

Suomen kieli oli minulle myös ongelma tavallaan. Aikanani olin käynyt viisi luokkaa suomenkielistä koulua, kun en vielä osannut venäjää ollenkaan. Sitten yhtäkkiä jouduin ilman mitään esivalmennusta siirtymään venäläiseen kouluun, jossa toista vuotta meni vain siihen, että opin jotenkuten seuraamaan opettajan selitystä tunneilla. Ajan mittaan omaksuin venäjän kielen niin hyvin, että suomi alkoi unohtua tai parhaassa tapauksessa

säilyi passiivisena kaksitoistavuotiaan poikasen tietotasolla. Yliopistoon hakiessani osasin suomea melko vajavaisesti, eikä opiskeluvuosinakaan puhetaitoni suuresti edistynyt. Valitettavasti äidinkielikin unohtuu helposti vieraassa kieliympäristössä, mutta sen uudelleen oppiminen on uskomattoman vaikeaa. Venäjän kieli on nykyäänkin minun aktiivisin peruskieleni, puhun ja kirjoitan venäjäksi useammin kuin suomeksi.

Suomessa minulta toisinaan kysytään, miten minä, sellaisen maan kansalainen, jonka suuri kirjallisuus tunnetaan kautta maailman, olen omistautunut tutkimaan verrattomasti vaatimattomampaa kirjallisuutta. Noissa kysymyksissä kuulen ihmettelyn lisäksi ilmeistä tyytyväisyyttä, että naapurimaassa tutkitaan vakavasti Suomen kulttuuria ja kieltä.

Muistettakoon myös mitalin kääntöpuoli. 1940—50-luvulla, kun aloin vasta haparoiden lähestyä tutkimusalaani, Suomen kirjallisuuteen suhtauduttiin meillä aika pidättyväisesti, ja Suomessa suhtauduttiin melko epäluuloisesti jopa Venäjän klassiseen kirjallisuuteen. Oli miten oli, mutta Suomi kävi sotaa Hitlerin puolella. Ja vaikka Neuvostoliiton ja Suomen vuonna 1948 soimama YVA-sopimus oli jo astunut voimaan, tarvittiin vielä aikaa kertyneen epäluottamuksen hälvenemiseksi. Muutamien vastuullisten henkilöiden suusta kuulin sellaistaakin, että Suomen kirjallisuus, jopa 1800-luvun kirjailijoiden tuotanto, on kauttaaltaan nationalismin ja militaristisen hengen läpitunkema, että se on ideologisesti »epäkypsää» ja vain vähiltä osin soveltuu yhteen nykyaikaisen edistysmielisen maailmankäsityksen kanssa ja että vain ani harvojen kirjailijoiden tuotanto on tutkimisen arvoista.

Tuollaiset mielipiteet herättivät vastustushenkeä, vaikka avoin polemiikki niitä vastaan oli silloin käytännöllisesti katsoen mahdotonta. Terve järkikin sanoi, ettei kokonainen kansa voi olla nationalistinen tai taantumuksellinen. Ja jos tietystä vaiheesta tuo kansa jostain syystä toimi maailmanhistorian abstraktien lainomaisuuksien vastaisesti, niin siinäkin tapauksessa oli viisainta lähteä kyseisen

kansan ja sen kulttuurin konkreettisen historian kaikinpuolisesta tutkimisesta. Halusinkin ruveta tutkimaan johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti Suomen kirjallisuuden historiaa marxilaisesta näkökulmasta ja tukeutuen neuvostoliittolaisten tiedemiesten saamaan kokemukseen ulkomaisten kirjallisuuden tutkimisen alalla. Aluksi oli valittava esikuviksi sopivat arvokkaimmat tutkimukset. Minulle oli paljon hyötyä Naum Berkovskin, Boris Reizovin ym. neuvostoliittolaisten tutkijoiden kirjoista, joissa käsiteltiin länsieurooppalaista romantismia, sillä Suomen 1800-luvun kirjallisuus oli kehittynyt lähes kokonaan kansallisromantiikan puitteissa ja 1900-luvun alussa kirjallisuuden historiassa oli alkanut uusromantismin vaihe.

2

Siirryn välittömästi Karjalan kirjallisuuteen, jota ajoittain olen joutunut tutkimaan yhdessä työtovereitteni kanssa. Työskentelen Neuvostoliiton Tiedeakatemian Karjalan haaraosastossa Kielen, kirjallisuuden ja historian instituutin kirjallisuudentutkimuksen jaostossa, jossa nykyään valmistellaan kolmiosaista Karjalan kirjallisuuden historiaa. Olemme pitkään suunnitelleet tällaista laitosta, ja sen käytännölliseen toteutukseen meitä ovat kannustaneet ylemmät akateemiset instanssit, lähinnä Neuvostoliiton Tiedeakatemian Puhemiehistön kirjallisuuden ja kielen osasto, joka johtaa filologisten tutkimusten koordinoitua suunnittelua maassamme. Nyt hanke on virallisesti suunnitelmassa viisivuotisena tutkimusaiheena.

Kukin Historian kolmesta niteestä on suunniteltu 15:n tai 20:n painoarkin kokoiseksi. Ensimmäisen niteen sisällyksenä on kansanrunous, toisen suomen- ja karjalankielinen kirjallisuus ja kolmannen Karjalassa toimivien venäläisten kirjailijoiden tuotanto. Tekijäkunta on ennakolta pohtinut moneen otteeseen koko laitoksen rakenneperiaatteita, eri niteiden prospekteja ja joidenkin jaksojen käsikirjoituksen luonnoksia. Hanke on niin vakava, että se on kaikin puolin pun-

nittava mahdollisimman tarkasti, varsinkin kun nykyisellä murroskaudella kaikki seikat on totuudenmukaisesti arvioitava uudelleen.

Uudessa Historian laitoksessa on tietysti otettava varteen kaikki aiemmat Karjalan kirjallisuuden tutkimukset, joita on järjestelmällisesti tehty myös akateemisen tieteen puitteissa jo muutamia vuosikymmeniä. On julkaistu sekä yksityisongelmia käsitteleviä että yleisluonteisia teoksia, mm. »Otserki literatury Karelo-Finskoi SSR» (Esseitä Karjalais-Suomalaisen SNT:n kirjallisuudesta. Tekijät Laura Virolainen ja Konstantin Tšistov, 1954), »Otserk istori'i sovetskoi literatury Kareli'i» (Esseitä Karjalan neuvostokirjallisuuden historiasta, 1969), katsaus nykykirjallisuuteen »V kraju Kalevaly» (Kalevalan mailla. Eino Karhu, 1974) sekä joukko Maija Pahomovan, Juri Djuževin, Elli Aallon ym. tutkielmia. Venäjän kirjallisuuden ja folkloristiikan historiassa Karjala-aihetta ovat valaisseet edesmenneen Vasili Bazanovin perustavanlaatuiset tutkimukset. Bazanov vaikutti tuntuvasti Karjalan kirjallisuudentutkimuksen kehitykseen. On puolustettu muutamia väitöskirjoja Karjalan kirjailijoiden tuotannosta, 50-luvun lopulta on jatkuvasti julkaistu Karjalan kirjallisuuselämän kronikkaa. Lyhyesti sanoen on kertynyt paljon tutkimuksia sekä kirjallisuuden että kansanrunouden alalta, on kartutettu kokemusta, joka täytyy kriittisesti punnita ja käyttää hyväksi.

Sittenkin valmisteilla oleva Historia on ajateltavissa vain periaatteellisesti uutena yleistävänä teoksena, joka kuvastaa yhteiskunnallisen tajunnan nykyistä tasoa. Se saattaa olla jossain määrin uusi myös siihen sisältyvän tosiasia-aineiston kannalta.

Muistan miten 50-luvun keskivaiheilla Karjalan aikakauslehdissä käsiteltiin tuolloin ilmestynyttä Virolaisen ja Tšistovin kirjaa Esseitä Karjalais-Suomalaisen SNT:n kirjallisuudesta. Elettiin juuri alkanutta »suojasääkautta». Kirjan tekijät olivat alansa tuntijoita, mutta koska kirja oli ilmestynyt ennen NKP:n kahdettakymmentä edustajakokousta, siitä oli jätetty pois kaikki 30-luvulla vangitut kirjailijat,

itse asiassa Karjalan sodanedellisen kirjallisuuden koko kansallinen haara (Lea Heloa lukuun ottamatta). Kirjasta esitettiin lausuntoja myös 20:nneen edustajakokouksen jälkeen, jolloin arvostelun alalla vasta aseteltiin uusia tehtäviä.

Minäkin osallistuin yhtenä tekijöistä ja toimittajista vuonna 1969 ilmestyneiden Esseiden valmisteluun. Siksi mieleeni ovat painuneet työskentelymme vaiheet yhteiskuntaolojen muuttuessa vähittäisesti.

Esimerkiksi 50- ja 60-luvun vaihteessa, jolloin aloitimme työn, saimme luvan tutustua muutamiin arkistoasiakirjoihin. Meihin tekivät järkyttävän vaikutuksen Ragnar Ruskon (Nyströmin) vankilasta lähettämät kirjeet, jotka hänen leskensä oli luovuttanut arkistoon. Ragnar Rusko oli runoilija ja teatterimies, Petroskoin suomalaisen draamateatterin perustaja ja johtaja. Kirjeet oli kirjoitettu vuoden 1937 joulukuun ja vuoden 1938 maaliskuun välisenä aikana. Rusko oli osoittanut kirjeensä vaimolleen, alaikäiselle pojalleen ja muutamille tuttavilleen. Yhden ennen kuolemaansa kirjoittamansa kirjeen hän oli lähettänyt Kominternin toimeenpanevan komitean jäsenelle O. W. Kuusiselle. Tästä jälkimmäisestä kirjeestä näkyy erittäin selvästi, että Rusko ei pitänyt silloisia laittomuuksia ainoastaan henkilökohtaisena tragediana, vaan myös puoluetta ja sosialismin kansainvälistä arvovaltaa vastaan tähdättynä iskuna. Kirjeen kirjoittamishetkellä Rusko oli jo äärimmilleen nääntynyt ja kuolemansairas. Hän tajusi toivottoman tilansa, mutta uskoi vahvasti sosialismin ihanteisiin. Kirjeistä näkyy, että se mitä oli tapahtunut Ruskolle ja hänen tovereilleen, tuntui hänestä aluksi uskomattomalta väärinkäsitykseltä, joka hälvenisi heti, kun heille annettaisiin mahdollisuus kumota tosiasioin valheelliset syytökset ja epäilyt. Rusko ei menettänyt uskoaan totuuden voittoon silloinkaan, kun osoittautui, että tutkintatuomari ei ottanut kuuleviin korviinsa ilmeisiä tosiasioita. Hänen kirjeissään tuntui yhä voimakkaampana suuttumus, sillä hän näki ympärillään liian paljon kaltaisiaan mielivallan uhreja. Hän kirjoitti, että valhetta ja parjausta ei

voi jatkua loputtomiin, että puolue palauttaa hänelle kommunistin kunniallisen nimen, »bolševikit palauttavat totuuden ja oikeudenmukaisuuden. — Minä olen bolševikki!»

Ruskon kirje yhdeksänvuotiaalle pojalleen uhoaa siveellistä puhtautta, sielun jaloutta ja hellyyttä. Se oli tavallaan henkinen testamentti väistämättömän lopun edellä. Yrittäen selittää lapselle tapahtumaa isä pyysi koululaispoikaansa ottamaan esille Neuvostoliiton kartan ja seuraamaan ajatuksissaan isäänsä kaukaiseen Siperiaan: »Olen kovin, kovin kaukana sinusta, pieni rakkaani. Sinä lopetit jo toisen luokan ja ymmärrät hiukan karttaa... Aseta kynä ensin Leningradin kohdalle. Vie sitä sitten pitkin rataa Vologdaan, Sverdlovskiin, Novosibirskiin, Krasnojarskiin, Irkutskiin, Tshitaan, Ulan-Udeen — ja jos katsot hyvin tarkkaan, on siellä edelleen varovasti siirtyessä hyvin pieni pysäkki nimeltään Razdolnaja. Siirrymme siitä siten jalkaisin etelään päin. Kahden suuren vuoren rinteellä on pieni parakki, jossa minä asun. Olen siellä vankina. Miksi? Sitä en oikein tiedä, enkä käsitä itsekään, pieni rakkaani. Me jaoimme aina maailman kahteen osaan keskuste-luissamme: punaiseen ja valkoiseen. Sinä tiesit, että minä olin punainen ja kommunisti. Mutta nyt vangitsivat minut omat punaiset — sillä jotkut tovereista epäilevät, että minä olenkin valkoinen... Minä en ole valkoinen, oma rakkaani. Minä en milloinkaan voi tulla valkoiseksi! Mutta siitä huolimatta täytyy minun olla täällä vankina kymmenen vuotta, ilman syytä.»

Edelleen isä selitti pojalleen, että hän alkoi elää täysiarvoista ihmiselämää vasta sen jälkeen, kun oli saapunut Neuvostoliittoon, toiveiden maahan: »Minä taistelin kapitalisteja vastaan ja he pitivät minua kauan vankinaan. Sitten minä pääsin pakoon tänne SSSR:ään. Elin 17 vuotta vapaana ihmisenä. Olin onnellinen. Minulle tuli sinun äitisi ja Sinä. Minä rakastan teitä kumpaakin. Minä rakastan kaikkia niitä ihmisiä, jotka ovat tehneet elämäni rikkaaksi tänä aikana.

Nyt olen menettänyt sen kaiken, äitisi, Sinut ja elämän, jota rakastan... Nyt tuli

loppu. Tuli aika kuolla. Ei muuta sen ihmeellisempää. Minä kuolen todellakin nuorena, elettyäni ihmisenä vain 17 vuotta. On vähän sääli, mutta minkä sille nyt voi!

Mutta Sinä, oma rakkaani, saat elää koko elämän. Minä haluaisin olla varma siitä, että sinä käytät sen oikein. Että elät ja kasvat oikeaksi sovetti-ihmiseksi, joka rakastaa maataan ja sen ihmisiä yli kaiken muun. Rakasta elämää, rakkaimpani! Rakasta elämää, se on hyvä ja kaunis!»

Ragnar Ruskon kirjeet liikuttavat lukijaa nykyäänkin. Mutta silloin ne suorastaan järkyttivät meitä ja kaunokirjallisessakin mielessä tuntuivat jopa voimakkaammilta kuin muu hänen jäämistönsä. Sanonta »verellä kirjoitettu» ei ole tässä mikään vertauskuva. Kirjeessään Kuusiselle Rusko selitti lyhytsanaisuutensa johtuvan siitä, että jokaisesta paperiliuskasta vankileirillä täytyi maksaa kolmen päivän leipäänsä.

Koska mainittuja Esseitä varten kirjoitin 30-luvun kirjallisuutta koskevan jakson, katsoin tarpeelliseksi käyttää hyväksi myös Ruskon kirjeitä, mainita niiden olemassaolosta ja lainata niistä kaikkein vaikuttavimmat kohdat. Ne olivat tietysti arvokkaita inhimillisiä asiakirjoja, jotka kuvastivat aikakautta, ne olivat kärsimysten ja hengen jalouden todistuksia, semminkin kun muilta vankileireille menehtyneiltä Karjalan kirjailijoilta ei ole jäänyt tuollaisia asiakirjoja.

Valitettavasti Esseiden valmistelu venyi niin pitkään, että koitti ns. lamakausi, ja ne vähäiset lainaukset vankilakirjeistä, jotka oli hyväksytty käsikirjoituksen moninkertaisissa käsittelyissä, poistettiin lopullisesti kirjan julkaisuvaiheessa. Sitä täytyy vain pahoitella, sillä ilman tuollaisia asiakirjoja ei voida tuoda ilmi aikakauden dramaattisuutta, yleiset sanamuodot ja toteamukset eivät riitä, historia näyttää kulkevan ilman ihmisiä.

Puhun tästä siksikin että valmisteilla olevasta Historiasta tulee huomattavasti suurempi kuin aiemmat Esseet, sitä täydentävät yksityiskohtaisemmat ja osittain uudetkin tosiasia-aineistot. Kyseessä eivät ole ainoastaan vankila-aiheet, vaan

myös muut historiallisesti arvokkaat dokumentit. Täten käy mahdolliseksi historian objektiivisen seikkaperäinen täsmäntäminen ja sen sisällön monipuolistaminen.

3

Perimmäisenä tarkoituksena on saada aikaan syvälinen kirjallisuushistorian tutkimus, todellinen probleemiteos.

Neuvostoliittolaisen ja yleensä marxilaisen kirjallisuudentutkimuksen ja seminkin kirjallisuushistoriallisten tutkimusten tärkeimpänä metodologisena periaatteena on historismi, joka on avara ja velvoittava käsite. Neuvostoliiton Tiedekatemian Gorkille nimetyn tutkimuslaitoksen instituutin suunnittelemassa Maailmankirjallisuuden historian 8:nnen (vuosien 1917—1945 neuvostokirjallisuutta käsittelevän) niteen luonnoksessa tähdennettään, että historismin periaate vaatii »ankaraa ja harkittua asennoitumista kirjallisuuden kehitykseen ajassa, kaikkiin niihin muutoksiin, joita kirjallisuudessa tapahtuu historian eri vaiheissa».

Mielestäni on erittäin tärkeää, että jo esitystavassa, esityksen sävyttämisessä varotaan lankeamasta kahteen vastakkaiselta näyttävään mutta yhtä »köykäiseen» äärimmäisyyteen, jotka viettävät pois objektiivisuuden uomasta.

Toisena äärimmäisyytenä on reippaan optimistinen sävy, kaiken menneisyyteen kuuluvan hyväksyminen, kaiken puolustelu ja selittäminen, kaiken paatoksellinen esittäminen viisaiden askelten ja saavutusten keskeytymättömäksi ketjuksi. Jos taas on tehtävä varaus aikanaan tehdyistä virheistä tai vääristelyistä, niin siitä sopii puhua siteeraamalla jotain virallista asiapaperia, missään tapauksessa ei saa järkeillä omin päin eikä rikkoo yleistä paatoksellista sävyä. Nykyisissä väittelyissä korostetaan, että yhtenä kirjallisuutemme ja kirjallisuusarvostelumme vikanä on ollut ylenpalttinen normatiivisuus. Vjatšeslav Vozdviženski toteaa kärkevin sanoin, että »esteetikka on ruvennut toimittamaan vierasta

virkaa, se on sulautunut yhteen sensuurin kanssa. Kirjallisuusarvostelusta on tullut eräänlainen esteettinen sensuuri» (Voprosy literatury, 1987/9, s. 65).

Toisena äärimmäisyytenä on liikkaviisastelu jälkikäteen, pelkkä menneisyyden moittiminen vain tämänpäiväisestä tuntemuksestamme lähtien. Tällöin unohdetaan, että tuota menneisyyttä luotiin aikanaan ensi kertaa.

Mainitussa Maailmankirjallisuuden instituutin luonnoksessa korostetaan neuvostokirjallisuuden etsivää luonnetta, sitä että se on kehityksensä alusta alkaen etsinyt teitä vastasyntyneiden elämämuotojen taiteelliseen kuvastamiseen.

Karjalan kirjallisuuden vaiheet on myös esitettävä objektiivisesti kaikessa monimutkaisuudessaan, ristiriitaisuudessaan ja dramaattisuudessaan. Karjalan kirjallisuutta on tietysti tarkasteltava yleisvaltakunnallista ja osittain yleismaailmallistakin taustaa vasten. Näkökanta voi olla hyvin monitahoinen, mm. historiallis-typologinen. Karjalan kirjallisuus on historiallisesti verrattain nuori, muuten Neuvostoliitossa ja koko maailmassa on paljon nuoria kirjallisuuksia, jotka ovat typologisesti samankaltaisia joko kehitysolosuhteidensa puolesta tai menneisyyden taiteellisten (esim. kansanrunouden) perinteiden tai kehittyneempien kirjallisuuksien kokemuksen hyväksikäytön kannalta tai kirjallisuudenlajien joidenkin erikoispiirteiden kannalta jne.

Kun »pienkirjallisuutta» tarkastellaan laajalla taustalla, on varottava, ettei sen ominaispainoa missään tapauksessa paisuteltaisi keinotekoisesti eikä yliarvioitaisi sen taiteellista tasoa. Paisuttelu ei suinkaan kannusta lukijan mielenkiintoa, kiinnostusta herättää pikemminkin probleemien syvälinen asetelu.

Historioitsijan ei ole helppoa määrittellä, mitä Karjalan kirjallisuus itse asiassa on, varsinkin jos tuohon käsitteeseen liitetään määrite »kansallinen».

Tähän mennessä (useimmin ja jyrkimmin suullisissa väittelyissä) on lausuttu hyvin erilaisia ja jopa toisensa poissulkevia katsomuksia, esim.: 1) Karjalan kansallinen kirjallisuus on olemassa ja kehittyä kahdella kielellä, suomen ja

venäjän kielellä; 2) kansallinen kirjallisuus käsittää vain suomen- ja osittain karjalankielistä kirjallisuutta; 3) kansallisenä kirjallisuutena sanan varsinaisessa merkityksessä voidaan pitää vain karjalaiskirjailijoiden tuotantoa, mutta vielä suppeammassa mielessä sitäkin (suomenkielistä) ei voida sanoa Karjalan kansan kirjallisuudeksi.

Eriävät mielipiteet johtuvat siitä, että Karjalan kirjallisuuden määrittelyssä pidetään lähtökohtana erilaisia periaatteita:

1) alueellista (kirjailija asuu ja julkaisee teoksiaan Karjalassa, siis hän on karjalainen);

2) aihepiiriin mukaista (kirjailija kirjoittaa Karjalasta);

3) etnistä (kirjailija on syntyään karjalainen, mutta kirjoittaa suomen ja venäjän kielellä);

4) tiukasti kielellistä (kirjailija kirjoittaa tai hänen on kirjoitettava vain karjalan kielellä).

Lisäksi kieliperiaate koskee paitsi kirjailijaa myös lukijakuntaa. Suomenkielinen neuvostokirjallisuus on alun perin syntynyt pääasiallisesti kahta aluetta, Karjalaa ja Inkerinmaata, varten. (Ennen sotaa kansallista väestöä oli kummallakin alueella suunnilleen saman verran: noin 160 000 karjalasta ja 140 000 inkeriläistä.) Karjalan kirjakielen tilapäinen käyttöönotto vuosina 1938—1940 vaikutti myös lukijakuntaan.

4

Täten Neuvosto-Karjalan kirjallisuus on kansalliselta koostumukseltaan melko epäyhtenäinen. Jo aivan alkuvaiheessa, 1920—30-luvulla siinä olivat edustettuina erilaiset etniset ryhmät: 1) Karjalan peruskansallisuuteen kuuluvat kirjailijat; 2) inkeriläiskirjailijat; 3) suomalaiset siirtolaiskirjailijat. Nämä kolme ryhmää erosivat jossain suhteessa toisistaan, kunkin edustajilla oli omat mielialheensa, omat kansalliset ja kulttuuriperinteensä sekä kielimurteensa. Kaikkien noiden kirjailijoiden keskinäisen kanssakäymisen myötä alkoi heidän aatteellinen ja järjestöllinen lähentymisensä, ja heidän yhteiseksi tehtäväkseen tuli suomenkielisen neuvostokirjallisuuden luominen.

Tuon tehtävän täyttäminen vaati paljon aikaa, se edellytti pitkäaikaista ja keskeytyksetöntä kansallista kehitystä. Leniniläinen kansallisuuspolitiikka avasi sille mahdollisuudet. Karjalassa ja Inkerinmaalla alkoi 20-luvulla vilkas kansallinen kulttuuritoiminta puolueen koko maassa alulle paneman kulttuurivallankumouksen uo-massa. Elpyi kielikulttuurin kehitys ja rinnan pyrittiin omaksumaan myös venäjän kieli, joka tajuttiin kansojen kanssakäymisen välineeksi, ts. alettiin edetä kohti kaksikielisyyttä. Se oli luonnollinen prosessi eikä haitannut lainkaan eri kansojen kansallisen kielen ja kulttuurin kehitystä. Karjalassa ja Inkerinmaalla perustettiin kansallisia kouluja ja muita oppilaitoksia, kulttuurikeskuksia ja lehdistö, alettiin julkaista kaunokirjallisia aikakauslehtiä ja kirjoja. Täten laajeni kansallisten kielten käyttöala, muovautui lukijakunta ja kansallinen sivistyneistö, kaikessa oli havaittavissa vilkastumista, kasvua ja edistystä. Alempana kerron vielä siitä, millaisena tuo aikakausi oli painunut silminnäkijöiden mieleen ja kuvastunut kaunokirjallisuuteen, mm. Karjalan nykyistenkin kirjailijoiden teoksiin.

Kuitenkin vauhdikkaana alkanut kansallinen kulttuurirakennustyö törmäsi piakkoin paitsi objektiivisiin vaikeuksiin myös aavistamattomiin ja erittäin vahingollisiin esteisiin, jotka liittyivät yksilön-palvonnan aikaisiin laittomuuksiin. Viit-taan vain muutamaa tosiasioihin ja niiden ilmenemiseen inkeriläisessä ja karjalaisessa ympäristössä. Jo joukkomittainen kollektivismoinnin ja kulakien likvidoinnin kaudella vuosina 1929—1931 huomattava osa inkeriläisväestöstä (lähes kolmannes muutamien kylien asukkaista) häädettiin kotipaikkakunnilta maamme etäisille alueille (Siperiaan, Keski-Aasiaan ja Kuolan niemimaalle). Sitten pakkohäädön saivat rajaseudun asukkaat. Myöhemmin inkeriläisten siirron kotikonnuiltaan aiheuttivat sotatoimet ja fasistimiehitys. Ihmiset lähtivät nälkää pakoon Viroon, josta heitä vietiin Suomeen ja käytettiin työvoimana. Sodan päätyttyä kaikkien inkeriläisten suhteen oli jostain käsittämättömästä syystä saatettu voimaan tiukasti rajoittava asumissääntö. Ei ainoas-

taan entisillä kulakkeina hädetyillä tai vankilassa olleilla eikä niillä kymmenilätuhansilla ihmisillä, jotka sofa-aikana oli viety Suomeen ja jotka vuoden 1944 lopulla olivat vapaaehtoisesti palanneet kotimaahansa (joidenkin tietojen mukaan näitä oli runsaat viisikymmentätuhatta), vaan ei muillakaan inkeriläisillä ollut lupaa palata kotikyliinsä. He saivat asua vain määräpaikoissa — Pihkovan ja erällä muilla alueilla. Poikkeus tehtiin tietääkseni ainoastaan sotainvalidien ja heidän perheidensä suhteen.

Se sääntö oli voimassa melko pitkään, ja jos inkeriläisiä muutti esim. Viroon, heidät häädettiin sieltäkin. Tiedän omasta kokemuksestani, että tuolloin ei saanut edes muutaman päivän asumislupaa Leningradin hotelleihin, jollei ollut millisiin erikoislupaa. Sanalla sanoen inkeriläiset saivat kokea saman katkeran kohtalon kuin kalmukit, tšetšenit, balkaarit ja eräät muut kansat, jotka nimenomaan kansoina joutuivat Stalinin mielivallan uhreiksi.

Vuodesta 1956 lähtien, kun asuinpaikkarajotukset poistettiin, osa inkeriläisistä on palannut synnyinseuduilleen (tähän mennessä noin 16 000 henkeä). Tämä on vähäinen määrä, joten sikäläinen väestö on perin pohjin muuttunut: entisistä inkeriläiskylistä, jotka olivat etnisesti yhtenäisiä pieneyhteisöjä, ei ole enää jälkeäkään. Koska kouluissa ei enää pitkiin aikoihin ole opetettu kansallisella kielellä (lakkautettiin vuonna 1937) eikä ole paikallisia sanomalehtiä tai kulttuurilaitoksia, kansallista kieltä ei käytetä enää juuri ollenkaan, varsinkaan nykyaikaisen kulttuurielämän tasolla. Uskovaiset tapaavat toisiaan luterilaisessa kirkossa, joka lieneekin ainoa paikka, jossa puhutaan kansallisella kielellä. Nykyään on kyllä perustettu inkeriläinen kulttuuriseura, mutta eivät edes innokkaimmakaan kulttuurin vaalijat pane enää toiveita siihen, että nykyiset Leningradin alueella asuvat inkeriläiset säilyttäisivät kieltänsä.

Karjalassa suomenkielistä kouluopetusta, tosin melko pitkin keskeytyksin, on aika ajoin palautettu, mutta yhä suppeam-

malla perustalla ja laadullisesti heikompana. Yhä selvemmin tuntuu ammattitaitoisten opettajien puute ja oppilaidenkin väheneminen.

Tuon kaiken on aiheuttanut assimilaatioprosessin nopeutuminen muuallakin paitsi Karjalassa. Tiettyyn ajankohtaan asti assimilaatiota pidettiin suotavana kautta maan ja sitä joudutettiin sekä jyrkin käytännöllisin toimenpitein että kielitieteellisin perusteluin.

Esimerkkinä silloisista tieteellisteoreettisista yrityksistä perustella assimilaatioprosessin jouduttamista mainittakoon akateemikko Nikolai Marrin ns. uusi oppi kielestä, jota hän kehitteli 20-luvulla ja 30-luvun alussa (Marr kuoli 1934). Yhtenä Marrin perusväittämistä oli se, että maailmankielet ovat aina kehittyneet ja vastaisuudessa kehittyvät yhä joutuisammin moninaisuudesta yhtenäisyyteen. Marr esitti graafisesti tuon kehityksen leveäpohjaiseksi pyramidiksi, jonka sivut päättyvät yhteiseen huippuun. Ermar Svadost-Istomin totesi kirjassaan »Miten syntyy yleiskieli» (Moskova 1968), että Marrin perusajatuksena oli yhtenäisen yleiskielen mahdollisimman pikainen kehittäminen, tämä ajatus oli hallitsevana koko yleismaailmallisen »glottogonisen» eli kielenmuodostusprosessin teoriassa. Marr ei ottanut riittävässä määrin huomioon, että jo kaukaisessa menneisyydessä yhdentymisprosessien rinnalla tapahtui myös kielten eriytymistä. Tästä johtuivat hänenärkevät erimielisyytensä niiden perinteisen kantakielten teorian kannattajien kanssa, jotka pitivät mahdollisena kehitystä ykseydestä moninaisuuteen. Marr oli huomattava tiedemies, mutta hänkin lankesi liialliseen suoraviivaisuuteen, jonka hänen vähemmän sivistyneet ja siekailemattomamat seuraajansa käyttivät aivan sietämättömiin. Kun kerran naiivina ylioppilaana rupesin väittämään marristi-luennoijaa vastaan, että Engelsin ja Morganin mukaan heimot saattoivat haarautua ja siirtyä asumaan eri paikkoihin, joten myös heimojen kielet haarautuivat ja lisääntyivät, niin luennoija vastasi, että porvarilliset tiedemiehet ovat aina takertuneet tuohon Engelsin väittämään, mutta heitä ei sovi seurata.

Mitä tulee nyky-yhteiskuntaan, niin Marr itse yhdisti liian suoraviivaisesti kielten integroitumisen yhteiskuntataloudelliseen integraatioon. Hän väitti mm.: »Samoin kuin ihmiskunta etenee hajanaisista käsityöläistalouksista ja yhteiskuntamuodoista kohti yhtenäistä maailmantaloutta ja yhtä maailmanyhteiskuntaa työväenjoukkojen luovien ponnistusten myötä, samoin myös kieli etenee jättiläisaskelin alkuperäisestä moninaisuudesta kohti yhtenäistä maailmankieltä.» Ja edelleen: »Päämäärä on selvä: tulevan ihmiskunnan yhtenäinen kieli sekä talous.»

Marr kuvitteli tuon päämäärän melko läheiseksi, että se kaipasi vain käytännön askelia ja tieteellisesti harkittuja toimenpiteitä. Yhteiskuntapoliittisessa mielessä häntä, kuten marxilaista tiedemiehistä, kannusti jouduttamaan kehitystä siihen aikaan tähtäimessä ollut pikainen maailmanvallankumous ja sosialismin voitto maailman mittakaavassa.

Sen aikakauden poliittisessa kielenkäytössä, ennen kaikkea Stalinin puheissa kansallisuuskysymyksestä, esiintyivät rinnan sellaiset sanamuodot kuin kansakuntien kukoistus sosialismin vallitessa ja suotavana pidetty kansakuntien yhteensulautuminen lähitulevaisuudessa.

Myöhemmin, vuonna 1950, Stalin arvosteli Marrin lingvististä teoriaa, mutta arvostelu ei kajonnut yleiskielen ajatukseen. Mielenkiintoista, että itse Marr Svadost-Istominin sanojen mukaan tajusi jo 30-luvun alussa, että Stalinin sanonta maailman kansojen ja kielten yhteensulautumisesta kävi yhteen hänen omien katsomustensa kanssa.

Tässä sopinee muistuttaa, että niin kauan kuin ihmiskunta on ollut olemassa, ihmiset ovat aina haaveilleet yhteisymmärryksestä, mm. yhteisestä kielestä. Tähän haaveeseen pohjautui jo muinainen myytti Baabelin tornista ja kielten sekoituksesta. Aikanaan Platon sanoi, että jumalat tekisivät hyvän työn ihmiskunnalle, jos lahjoittaisivat sille yhteisen kielen. Kuuluisat filosofit, tiedemiehet ja kirjailijat ovat jo runsaat kaksituhatta vuotta haaveilleet yhteisestä kielestä ja väitelleet, millainen sen pitäisi olla: kansojen kans-

sakäymisprosessissa luonnollisesti kehitetty vai keinotekoisesti luotu, kansallisten kielten rinnalla toimiva apukieli vai kansalliset kielet korvaava peruskieli; voidaanko yleiskieli luoda jo lähiaikoina vai vasta kaukaisessa tulevaisuudessa. Eri aikoina on keksitty ja ehdotettu sadoittain erilaisia kieliä, ja monet innokkaat keksijät ovat omistaneet niille koko elämänsä.

Mittavuudeltaan tehtävä on tietenkin fantastinen, sen reaalisia ääriiviivoja on vaikea kuvitella vaikkapa siksi, että nykymaailmassa on lukematon määrä eläviä kieliä. Valtaosa niistä kuuluu pienille, useinkin jälkijättöisille kansoille, joista monet ovat silti heräämistilassa ja nousemassa historian näyttämölle. Hiljattain sain tarkastella suomalaista Virittäjä-aikakauslehteä, jossa eriteltiin USA:ssa julkaistua hakuteosta »Tilastotietoja maailman kielistä vuodelta 1985». Tekijän tietojen mukaan maailmassa on nykyään noin 2800 kieltä (hän tekee varauksen, että eri tutkijoiden laskentamenetelmästä riippuen kielten yhteismäärä vaihtelee tuntuvasti; lukumäärään vaikuttaa myös se, miten erotetaan itsenäinen kieli murteesta. Muutamat tutkijat olettavat, että maailmassa on 12 000 kieltä). Mainitun hakuteoksen mukaan kymmentä laajimmin levinnyttä kieltä pitävät äidinkielenään yli puolet maapallon asukkaista. Sen sijaan kahdeksatuhannella kielellä puhuu vain sadasosa ihmiskunnasta; ne ovat lähes kaikki vähemmistökansallisuuksien kieliä. Suuri määrä kirjoittamattomia kieliä katoaa, toiset taas kehittyvät nykyaikaisiksi kirjakieliksi. Sellaiset käsitteet kuin »pieni» ja »suuri» ovat nykyajan näkökulmasta katsoen suhteellisia ja historian näkökulmasta muuttuvia. Tässä yksi silmään pistävä esimerkki. Unkarilaissyntyinen teoksen tekijä ilmoittaa, että 1500-luvulla unkarin kieli oli levinnyt yhtä laajalle kuin englantikin ts. kummallakin kielellä puhui noin neljä miljoonaa henkeä. Nykyään englantia pitää äidinkielenään 415 miljoonaa ja uncaria 14 miljoonaa henkeä.

Lenin suhtautui poikkeuksellisen hellävaraisesti ja ehdottoman huomaavaisesti kansallisuuskysymykseen, sillä hän piti sitä yleismaailmallisena kysymyksenä. Hän lähti siitä, että kansallisuuskysymyksessä ovat erottamattomasti sidoksissa toisiinsa kaksi periaatetta: kaikkien kansakuntien täydellinen tasa-arvoisuus ja johdonmukainen internationalismi. Artikkelissaan »Työväenluokka ja kansallisuuskysymys» (1913) Lenin sanoi: »Ei mitään erioikeuksia yhdellekään kansakunnalle eikä yhdellekään kielelle! Ei pienintäkään painostusta, ei vähäisintäkään vääryyttä vähemmistökansallisuutta kohtaan! — tällaiset ovat työväen demokraattiset periaatteet.» Artikkelin päättyi sanoihin: »Työläiset asettavat vanhan maailman kansallisuussorron, kansallisen eripuraisuuden ja kansallisen karsinoitumisen vastakohtaksi uuden maailman, jossa vallitsee kaikkien kansakuntien työtätekevien yhtenäisyys ja jossa ei ole sijaa millekään erioikeudelle eikä vähäisimmälleäkään toisen ihmisen harjoittamalle toisen ihmisen sorrolle» (Valitut teokset, 10 osaa, 5. osa, s. 26).

Kansallisuuskysymyksen johdonmukainen leniniläinen tulkinta sulkee pois historian mielivaltaisen »jouduttamisen», semminkin pakkomenetelmin, jotka otettiin käytäntöön 1930-luvulla. Karjalassa ja muissa tasavalloissa laittomasti vangittuja kirjailijoita syytettiin useimmiten nationalismista, jonka ilmentymiksi julistettiin kansalliset koulut, kansalliset sanomalehdet jne. Nykyään neuvostolehdistössä puhutaan avoimesti siitä, mihin nuo vääristelyt ovat johtaneet monissa kansallisissa tasavalloissa ja niiden kirjallisuudessa. Esimerkiksi Terakopjan kertoi Literaturnaja gazetassa (27.4.1988) huolestuttavista ilmiöistä, joita vielä hiljattain peiteltiin yleisellä sanahelinällä »kukoistuksesta». Kansallisilla kirjallisuuksilla on tosiaan saavutuksia, mutta tässä on nykyään kyse muusta, nimittäin periytyvyydestä. Terakopjan kirjoittaa: »Me toteamme oikeutetusti, että Kalmukian nykykirjallisuutta edustaa vakuuttavasti

David Kugultinovin tuotanto. Mutta kuka seuraa häntä? Me sanomme, että Baškian kirjallisuuden on nostanut maineeseen Mustai Karimin runous. Mutta kuka jatkaa hänen työtään? Kulttuuri elää täysipainoista sopusointuista elämää vain silloin, kun sillä on riittävästi voimavaroja, kun se täydentyy ja uudistuu jatkuvasti, kun siihen virtaa tuoreita voimia ja kun se miehistyy eri suuntauksien ja lahjakkuuksien luonnollisessa kilpailussa. Mutta mistä niitä lahjakkuuksia tulee, kun äidinkieltä ei kuule puhuttavan enää maaseutukouluissaakaan, saati kaupunkilaisissa? Vaikka tästä vaarasta oli varoitettu aikanaan. — Eivätkös Udmurtian proosa ja runous ole himentyneet Gennadi Krasilnikovin ja Flor Vasiljevin mentyä pois? Eikö myös marilainen lyriikka ole menettänyt soinnukkuuttaan nyt, kun sen nuori kärkeä Valentin Kolomb on poissa? Luulisi että tilanne jo huolestuttaa ja panee ajattelemaan. Mutta eipä näytä siltä.»

»'Kukoistusko?' Miten siihen soveltuu teatterielämän riutuminen monissa autonomisissa ja liittotasavalloissa? Puolityhjät katsomot, luisuminen pintapuoliseen etnografiaan, toisarvoisiin huvinäytelmiin ja melodraamoihin tai jopa viihdeohjelmiin. Kunhan vain saataisiin yleisöä, ettei jouduttaisi vararikoon. Ja miten on sovellettavissa kukoistukseen kansallisella kielellä tapahtuvien radio- ja televisiolähetysten ajattelematon supistaminen? Missä tarkoituksessa sellaista tehdään?»

Suotakoon anteeksi pitkä sitaatti, sillä totta puhuen aivan samaa olisi sanottava Karjalassa vallitsevasta asiointilasta.

Karjalan kirjallisuuden historiassa jo vuosi 1937 merkitsi itse asiassa kansallisen kirjallisuuden luonnollisen kehityksen tilapäistä keskeytystä. Kansallisen kulttuuriprosessin periytyvyys rikkoutui yhtäkkiä. Tuota mielivaltaista katkoa seurasivat vielä muut hairahdukset, joiden seuraamukset alkoivat tietyssä vaiheessa tuntua yhä selvemmin.

Leninskaja pravda -lehdessä julkaistiin 10. lokakuuta 1987 I. Dijeivin kirje, jossa lukee: »Kuulun siihen karjalaisten ikäpolveen, joka ei osaa lukea Kalevalaa alkukielellä. Vuonna 1957 siirryin alkeis-

koulun kolmannelle luokalle, jolla aloimme opetella suomen kieltä, mutta kuukauden tai parin kuluttua tuli määräys sen opiaineen lakkauttamisesta. Miten paljon sen jälkeen onkaan kasvanut ihmisiä, jotka eivät hallitse kansansa kieltä. Itse osaan edes puhua karjalaa, mutta lapseni, puhdasveriset karjalaiset, kuulevat karjalan kieltä vain kesäisin mummolassa, niin että tuskin kannattaa puhuakaan karjalaisten kulttuurin ja perinteiden säilymisestä.»

Objektiivisuuden vuoksi kirjallisuuden tutkijoiden on otettava huomioon se kiistaton tosiseikka, että käytännöllisesti katsoen yhden sukupolven elinaikana, 40:ssä tai 50:ssä vuodessa, karjalaisten ja inkeriläisten keskuudessa ovat olleet käynnissä vauhdikkaat ja peruuntumattomat assimilaatioprosessit. Kun 1920—30-luvulla inkeriläisessä kyläyhteisössä puhuttiin vain omalla inkerin murteella eikä ainakaan naisväki hallinnut vielä ollenkaan venäjää, niin nykyään inkeriläisten jokapäiväisessä käytössä vallitsee venäjän kieli — tärkeää osaa tässä esittävät lapset, jotka käyvät venäläistä koulua ja joiden kanssa vanhemmatkin tottavat puhumaan venäjää. Karjalaisesta ympäristöstä en rohkene puhua yhtä varmasti. Mutta olen kuullut, että siellä missä kylät ovat säilyneet etnisinä yhteisöinä, joissa karjalaisväestö on enemmistönä, karjala on vielä osittain käytössä, mutta sen käyttöala jatkuvasti kutistuu.

Kansallisen kielen vaikutuksen kannalta on muodostunut uusi tilanne, joka eroaa perin pohjin 20- ja 30-luvulla vallinneesta. Karjalassa ja Inkerinmaalla etninen ympäristö tuskin lainkaan ravitsee (suomen) kirjakieltä, eikä kirjakieli vuorostaan vaikuta etniseen ympäristöön eikä juuri ollenkaan ole kosketuksissa siihen.

Vuonna 1987 Punalipun palstoilla esitettiin mielipiteitä suomen kirjakielen tilasta tasavallassamme ja todettiin, että edellä mainittu tilanne on perussyy, joka vaikuttaa kirjakielen laatuun. Todettiin että kirjakieli on menettänyt luontevuutensa ja omintakeisuutensa. Venäjän kielen vaikutus on niin voimakas, että lehdistömme suomen kieli vaikuttaa käännös-

kieleltä. (Tässä havainnollinen esimerkki: tasavaltamme suomenkielisten proosateosten venäjäntäjät ovat panneet merkille, että venäjäntäminen on verrattain helppoa, sillä virkkeet on rakennettu venäjän kielen lauseopin mukaisesti.)

6

Monikansallista neuvostokirjallisuutta käsittelevissä tutkimuksissa on aivan oikein todettu, että kirjallisuudessa kansallinen aines ei ole ainoastaan perinteisen arkaistista, paikalleen jähmettyntä ja muuttumatonta. Neuvostoyhteiskunnan kehityksen myötä kansallinen aines myös kehittyi ja muuttuu.

Tämä pitää paikkansa yleisenä lainomaisuutena. Mutta mainittu kielitilanne ja Karjalassa tapahtuvien assimilaatioprosessien nykyvaihe tekevät olennaisia korjauksia yleiseen lainomaisuuteen. Nuo korjaukset kaipaavat yksityiskohtaisempaa tarkastelua.

Ottakaamme esille tuttu kirjallisuutemme ilmiö. Sodanjälkeisinä vuosikymmeninä Vienan-Karjalasta on noussut joukko suomen kielellä kirjoittavia prosaisteja ja runoilijoita: Nikolai Jaakkola, Antti Timonen, Jaakko Rugojev, Pekka Perttu, Nikolai Laine ja Ortjo Stepanov. He kaikki ovat viehtyneet karjalaisen kansanelämän kuvaukseen ja nimenomaan retrospektiiviseen, historialliseen kuvaukseen. He ovat kuvanneet vallankumouksen aikaista sekä 1920-30-luvun pohjoiskarjalaista maaseutua. Monissa muissakin kansallisissa kirjallisuuksissa on tietysti historiallisia romaaneja, novelleja ja runoelmia. Mutta karjalaiskirjailijoiden kiinnostukseen menneisyttä kohtaan on vielä oma syynsä. Kyseessä on heidän lapsuutensa ja nuoruutensa aikainen vienan-karjalainen maaseutu, heidän kotiseutunsa, joka on jäänyt heidän mieleensä aidon karjalaisen kansanelämän pysyvänä symbolina.

Heidän kuvaamansa karjalainen maaseutu eli silloin historiallista murroskautta: se ryntäsi mukaan uusiin sosiaalisiin prosesseihin ja kansainvälisiin yhteyksiin, mutta samalla pysyi vielä suhteellisen ehjänä etnisenä maailmana. Sieltä lapsuu-

denaikaisesta kotikylästä ovat lähtöisin tuntuvimmat kansalliset ja kansanomaiset virikkeet, jotka ovat ravinneet noiden kirjailijoiden tuotantoa ja kansallista itse-tajuntaa. Sodanjälkeiset arvostelijat syyt-tivät heitä monesti ja hyvin jyrkin sanoin siitä, että he olivat suunnan-neet katseensa taaksepäin, ei nykypäi-vään. Mutta nykyään monet seikat arvioi-daan toisin. Viime aikoina mielenkiinto historiaa, entistä kansanelämää ja kulttuu-ria kohtaan on jatkuvasti voimistumassa, kuten koko neuvostokirjallisuudessaakin. Meillä Karjalassa, varsinkin Jaakko Rugo-jevin ja eräiden muiden tuotannossa pai-kallishistoria-aihe alkoi 1960—70-luvulla nivoutua ensi kertaa kuuluville tulleeeseen karjalaiskyltien autoiotumisen ja katoamisen aiheeseen. Kirjailijoille se ei tietenkään ollut pelkkä maatalous- tai sosiaaliong-elma, vaan myös kansallisen kielen ja kansallisen kulttuurin ongelma.

Täsmennän edellä sanottua vetoamalla Jaakko Rugojevin omiin sanoihin, sillä kymmenisen vuotta sitten hän itse kertoi eräässä haastattelussa, mitä ovat mer-kinneet hänen tuotannolleen varhaisiän vaikutelmat kansanelämästä Vienan-Karja-lassa 1920—30-luvulla. Hän pahoitteli sitä, että nykypolvet tuntevat huonosti kansan-elämää, parhaassa tapauksessa se on nuorille jotain epämääräistä ja kuollutta, kun taas hänelle se on elävää menneisyyt-tä, se on muistojen aarreaitta ja luovan työn ravintoalusta. Haastattelussaan kirjai-lija kertoi Uhtuan (nykyisen Kalevalan), Vienan-Karjalan kulttuurikeskuksen, elä-mästä. Aikanaan siellä oli keskiasteen in-ternaattikoulu, jossa oli lähes tuhat op-pilasta ja opetus tapahtui suomen kielellä. Uhtualla toimi kansallisia kuoroja ja or-kestereita, useita näytelmäkerhoja, pai-kallinen radioasema sekä kirjallisuus-seura, joka julkaisi käsinkirjoitettua aika-kauslehteä. Lukutaidon opetus oli aloi-tettu seudulla jo ennen vallankumousta, se seikka helpotti kulttuurirakennus-työtä neuvostovallan aikana. Lueltuaan Karjalan kirjailijat, jotka teoksissaan ovat valaisseet tuota innostuksen aikakautta Rugojev jatkoi: »Se aika on kuvastunut monissa minunkin teoksissani, ja voin sa-noa, että luovan työn mielessä se on

minulle loppuun ammentamaton lähde. Toivon että vastaisuudessa sitä rupeavat tutkimaan yhä uudet kirjailijat. Eikä se suinkaan ole pakoa nykyisyydestä, vaan pikemminkin päinvastoin.— — Meidän on tietenkin alituisen ajateltava tulevaisuut-ta. Mutta jollemme me muista menneitä töitämme ja saavutuksiamme emmekä pyrkimystemme ja taistelumme alkupe-räistä tavoitetta, siitä kärsii ennen kaik-kea sukupolvien välinen yhteys, historial-linen ja kulttuurillinen periytyvyys.»

Edellä oli jo puhuttu aikanaan tapahtu-neesta periytyvyyden mielivaltaisesta kes-keytyksestä. Kirjailijat koettavat täyttää tuon keskeytyksen aiheuttaman repeämän ja muistuttaa siitä, että 20—30-lukuun verrattuina eivät läheskään kaikki nyky-hetken aikaansaannokset puhu ehdotto-masta kukoistuksesta. Siihen aikaan ei ollut vielä riittävän vahvaa aineellista perustaa valistukselle ja kulttuurille. Kansa ja tulevat kirjailijat opettelivat vasta lu-kemaan, kirjallisuus ja taide kulkivat lapsenkengissä. Silti kaikkialla tuntui intomielinen, kiihkeä pyrkimys kansallisen kulttuurin rakentamiseen. Nykyään on olemassa perustakin, mutta ihmisiä vai-vaavat aivan muut huolet. Ammattimai-nessa suomalaisessa teatterissa kieltä tai-tavia katsojia on yhä vähemmän, ja uu-delle näyttelijäpolvellekin suomen kieli on vakavana pulmana. Kansallisessa Kan-tele-yhtyeessä ei ole enää juuri lainkaan Karjalan peruskansallisuuteen kuuluvia esittäjiä, vaikka kansanlaulun ja -tanssin tajuaa parhaiten sisimmässään kyseisen kansan edustaja, kansallinen mentaliteetti vaikuttaa esitykseen. Petroskoissa toimii Leningradin konservatorion haaraosasto, mutta tuskin ketään ilahduttaa kansalli-sen musiikin tila. Ja vihdoin Petros-koissa ilmestyy kooltaan ja painoasul-taan edustava kulttuurilehti Punalippu, mutta ei ole tarpeeksi karjalaisia kirjoit-tajia ja lukijoita. Tasavallassamme, mm. lukeneiston keskuudessa, ei ole juuri ollenkaan henkilöitä, joilla suomi on pe-ruskielenä, vaikka ilman sitä ehtoa (ei tosin ainoata) tuskin käy mahdolliseksi vakava ammattimainen luova työ.

Karjalan kirjailijat ovat tietysti kuvan-neet nykyelämääkin, mutta heidän on ver-

rattomasti vaikeampi tuoda esiin ja ilmentää kaunokirjallisin keinoin sen nykyaikainen kansallinen olemus, ehyt kansallinen perusta. Harvoin saa kuulla myös elävää kansankieltä, varsinkin eri sukupolviin kuuluvien henkilöiden suusta, paitsi vanhusten myös nuorten puhetta tai pienokaisen lepertelyä nuoren äitinsä polvilla. Kirjailijalle taas on tärkeää rikastuttaa vaikutelmiaan, kuunnella ihmisten keskustelua, seurata elävän sanan syntyä. Koska tosielämän mahdollisuudet ovat rajoitetut, kirjailija joutuu tahtomattaan »elävöittämään» jotenkin kirjojensa kieltä, antamaan sille tekohengitystä. Aihe sinänsä saattaa olla aivan nykyaikainen ja juoni melko vetävä, mutta vuoropuhelujen ja romaanihenkilöiden sisäisten monologioiden kohdalla lukija tulee ajatelleeksi, että tosielämässä nuo henkilöt puhuvat pikemminkin venäjää kuin karjalaa tai suomea. Täten kirjailijan »retrospektiivisellä» näkemyksellä on myös tyyllivahteensa. Tältäkin kannalta katsoen kirjailijaa viehättää sen aikakauden kuvaus, jolloin kieli eli kansan suussa vielä täysipainoisena ja se kirjakielenäkin kehittyi noususuuntaan.

Onko nykyinen vähemmän ilahduttava kehitystendenssi murrettavissa? Voidaanko repeämä täyttää jollakin?

Jaakko Rugojev on varma siitä, että ihmisen vallassa on paljon, jollei kaikikin. Täytyy vain toden teolla haluta muutoksia ja ruveta heti paikalla toimimaan. Ennen muuta on saatava aikaan psykologinen murros. Totta puhuen me kaikki olemme tyytyneet vallitsevaan asiointilaan. Jopa karjalan kieltä tutkivat filologitkin puhuvat useammin kielen rippeiden kokoamisesta arkistoihin, ennen kuin ne ovat kadonneet kokonaan, kuin kielen elävöittämisestä.

Oikeudenmukaisuuden vuoksi tähdennettäköön, että Jaakko Rugojev ajattelee toisin. Hän pitää 20- ja 30-luvun kokemusta luotettavana historiallisena esimerkinä ja todistuksena siitä, että kansallisen kielen kehitys noususuuntaan on vieläkin mahdollista. Jospa kynnelevän tai välinpitämättömän tyytyväisyyden asemesta suunnattaisiin ponnistukset siihen, että yritettäisiin herättää

uusissa sukupolvissa rakkaus puolittain unohtunutta kansansa kieltä, historiaa ja kulttuuria kohtaan. Onhan ihmisten hyödyllistä tietää, keitä he ovat ja mistä kotoisin, muistaa historialliset sukujuurensa.

Muuten ne kirjailijat ja tutkijat, jotka kesäkuussa 1987 osallistuvat Leningradin alueella Vidlan kylässä vietettyihin vepsäläiskulttuurin juhliin, kertoivat liikuttuneina dramaattisista kohtauksista ja juhlayleisön ilonkyynelistä. Vepsäläiskylien asukkaita ja vepsäläissyntyisiä kaupunkilaisia oli kokoontunut yhteen eri alueilta ja piireistä. Jotkut heistä olivat elinolojen syystä jo siinä määrin unohtaneet vanhempiensa kielen ja passin mukaan olivat ehkä jo pitkän aikaa lukeutuneet venäläisiin, että ainostaan juhlilla vallinnut ilmapiiri pani heidät toden teolla muistamaan, että sitenkin he olivat vepsäläisiä. Sen tajuaamisessa ei ole mitään häpeällistä.

Vepsän kielen ja kulttuurin suhteen on paljon laiminlyöty ja menetetty. Vepsäläisten assimilaatio on ollut erittäin voimaperäistä. Vuoden 1926 väestönlaskennan mukaan vepsäläisiä oli 32 000 henkeä, nykyään lasketaan olevan noin 12 000, joista runsaat 5000 asuu Karjalassa. Vepsäläiskulttuurin tutkija Zinaida Strogalštšikova on yleisen mielipiteen selville saamiseksi suorittanut Karjalassa sekä Leningradin ja Vologdan alueilla asuvien vepsäläisten keskuudessa tilastollisen kyselyn (kaikkiaan on kysely 756 henkilöltä) vepsän kielen opetuksen tarpeellisuudesta. Piirilehdessä Komunist Prionežja (3.12.1987) tutkija ilmoitti kyselyn tuloksista seuraavaa: myönteisen vastauksen antoi lähes kolmannes kyselyistä; toinen kolmannes kieltäytyi vastaamasta sellaisin verukkein, että »päättäköt johtajat asiasta»; 40% kyselyistä suhtautui ajatukseen kielteisesti, epäröivästi, olettaen että on jo myöhäistä, asia ei ole enää korjattavissa, että vepsän kieli sittenkin kuolee, ei ole kirjakieltä eikä opettajia ja että kaikkialla tarvitaan venäjän kieltä. Vähäinen entusiastiryhmä, johon kuuluu mm. Rjurik Lonin, on kokeilumielessä pitänyt vepsän kielen tunteja Soutjärven keski-

koulussa pannen toiveensa oppilaiden mielenkiinnon heräämiseen ja yhteiskuntapiiriin kannatukseen.

Muuallakin maailmassa eikä ainoastaan Neuvostoliitossa on viime vuosina ollut havaittavissa lisääntyvää kiinnostusta kansallisiin, mm. vähemmistökansallisuuksien kielisiin ja kulttuureihin. On perustettu monenlaisia folkloreryhmiä, jotka tekevät tunnetuksi kansanmusiikkia, -lauluja ja -tansseja. Suomessa esimerkiksi tätä toimintaa harrastavat lapset ja aikuiset, myös eläkeläiset. Kajaanissa on jo pitkän aikaa pidetty jokavuotisia kansantaidejuhlia. Vuonna 1980 olin Ahvenanmaalla ja sain nähdä, miten innokkaasti sikäläiset asukkaat, ikäihmiset, esittivät suomenruotsalaisten kansansävelmiä. Yhdysvalloissa aikanaan vyöryi hyökyaaltona country-music; radion ja television välityksellä maailmannäyttämölle on noussut Afrikan, Aasian ja Latinalaisen Amerikan kansojen taide. Samaa voidaan sanoa kirjallisuudestakin.

Yhä suurempi määrä ihmisiä ymmärtää, että maailman kulttuurien ja kielten runsaus on valtava rikkaus eikä suinkaan edistyksen este tai maailmanhistorian takapajuisuuden tunnusmerkki. Kuulu humanisti Wilhelm von Humboldt oli yksi niistä, jotka ymmärsivät tämän hyvin jo lähes kaksisataa vuotta sitten. Hän kirjoitti vuonna 1802: »Kieli, ei ainoastaan kieli yleensä, vaan kukin kieli erikseen, jopa kaikkein köyhin ja karkein, on sinänsä ja itseään varten mitä tarkkaavaisinta harkintaa ansaitseva kohde. — — Eri kielet eivät

lainkaan ole saman esineen erilaisia nimityksiä, vaan sen erilaisia näkemistapoja. — — Kielten moninaisuuden kautta meille avautuu maailman rikkaus ja tietomme kohteiden moninaisuus; ihmisen olemassaolo avartuu, koska kielet tarjoavat meille selvinä ja tehokkaina erilaisia ajattelu- ja havainnointitapoja. Kielessä olennoitu aina kokonaisen kansan oma-laatuisuus, siksi ei pidä pelätä sen hienostuneisuutta enempää kuin liiallista kuvitteellisuuttakaan, joita muutamat pitävät epäsuotavina. Se, minkä kielet tarjoavat meille heti, on täydellinen, puhdas ja yksinkertainen ihmisluonne. Jos taas syvennymme kielten salaisuuksiin, kuivaa järkeilyämme piristää muiden kansojen kuihtumaton mielikuvitus, joka pukee eläväksi ja liikkuvaksi hahmoksi jokaisen vaikutelman, jonka nuori maailma tarjoaa noiden kansojen tylstymättömille aisteille.» (W. von Humboldt. *Jazyk i filozofija kultury*. Moskova 1985, s. 348—349).

Ei ole sattuma, että viime aikoina neuvostokansojen internationalistisen veljeyden lujittamisen ja kaksikielisyyden kehittämisen rinnalla lehdistössämme on asetettu kysymys myös kansallisten kielten ja kulttuurien säilyttämisestä.

Nykyaikana ihmisten, kansojen ja kansakuntien ei ole syytä karsinoitua paikallispatriotismiin. Kuitenkin suvuttomuuden ja maailmanorpouden tunne on tavallaan masentava ja vaarallinen. Värikyys ja sopusointu ovat viehättävämpiä kuin ikävän harmaa yhtäläisyys.